

УДК [001.891:796.011.1]:37.014(438)(045)

О. М. МОЗОЛЕВкандидат педагогічних наук, доцент
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія**МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ
УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ОСВІТИ
В СФЕРІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ В ПОЛЬЩІ**

У статті обґрунтовані методологічні основи дослідження системи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту в Польщі. Розкрито сутність базових понять: “система”, “управління”, “система управління”, “система управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту”. Структурно визначені основні етапи методології дослідження системи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту в Польщі.

Ключові слова: методологія, система, управління, структура, освіта, фізична культура.

Вступ Польщі до Європейського Союзу значною мірою здійснив вплив на рівень інтенсифікації розвитку та розбудови соціальних інститутів держави. Освіта в сфері фізичної культури і спорту визначена однією з пріоритетних напрямів і найважливіших складових загальної освіти людини, яка забезпечує створення передумов до перманентного удосконалення рівня фізичної підготовки впродовж усього життя, високого рівня здоров'я, соціальної активності, творчого довголіття, трудового потенціалу особистості. На думку польських науковців [1; 2; 3], набуття якісної освіти індивідом в сфері фізичної культури і спорту Польщі великою мірою залежить від оптимальної організаційної структури та розподілу функцій управління освітою в сфері фізичної культури та спорту в цілому, а зокрема процесом її стандартизації. Така оптимізація можлива лише у випадку наявності високого рівня розвитку науково-методичного базису управлінської складової в освітній галузі сфери фізичної культури і спорту Польщі. В контексті нашого дослідження необхідно відзначити те, що вирішення висунутих завдань роботи, отримання науково достовірних і обґрунтованих результатів, які характеризуються багатоплановістю, складністю, полімодальністю за своїм змістовим наповненням, можливе лише за умови ґрунтовного аналізу та висвітлення змісту методологічних основ організації та проведення дослідження.

Польський досвід управління розвитком освіти вивчали А. В. Василюк, Я. Р. Гречка, Л. М. Гриневич, І. М. Даценко, О. В. Карпенко та ін. Проблеми навчання фізичному вихованню в закладах освіти Польщі розглядали в своїх роботах С. А. Вавренюк, В. Р. Пасічник, Л. П. Сергієнко, В. М. Лишевська, А. Б. Мандюк, Б. М. Мицман та ін.

Разом із тим питання методології дослідження системи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі не знайшли свого відображення в сучасних науково-педагогічних дослідженнях.

Метою статті є обґрунтування методологічних основ дослідження системи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту в Польщі.

Як зазначають вітчизняні та польські науковці [4; 5], необхідність дослідження і обґрунтування методологічних основ управління розвитком освіти обумовлена складністю сучасної науки в частині її структури емпіричного та теоретичного знання, способів його обґрунтування та перевірки, широкого використання методів опису властивостей матеріальних об'єктів за допомогою штучно створюваних абстракцій, ідеалізованих моделей, знакових об'єктів тощо.

Розглядаючи систему управління розвитком освіти в сфері фізичної культури та спорту Польщі ми конкретизуємо предмет нашого дослідження, уточнивши зміст базових понять: “система”, “управління”, “система управління”, “система управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту”. На нашу думку, вищеозначені поняття достатньо ґрунтовно розглянуті, з точки зору відповідності до нашого предмета дослідження, в працях І. Л. Гасюка [5; 6].

Під поняттям “система” (від грецької *systema* – ціле, складене з частин; з'єднане) розуміється безліч елементів, що знаходяться в відношеннях і зв'язках один із другим, які утворюють певну цілісність, єдність [7, с. 1226]. У нашому дослідженні під системою розуміється сукупність взаємопов'язаних і розташованих у певній послідовності елементів, що складають цілісне утворення. Основними характеристиками будь-якої системи є структура її елементів, розподіл функцій між ними, взаємозв'язок структурних елементів всередині її і з довкіллям. До найбільш складних типів систем відносяться цілеспрямовані системи, поведінка яких підпорядкована досягненню певної мети. Під елементами системи розуміється відносно неподільні частки цілого, об'єкти або операції, які в сукупності утворюють систему.

Під поняттям “структура” (від латинської *structura* – побудова, розташування, порядок) розуміється сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечують його цілісність, тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей під час різноманітних зовнішніх і внутрішніх змін [7, с. 1294]. Структура системи – це закономірні стійкі зв'язки між елементами системи, які відображають просторове та часове розміщення елементів і характер їх взаємодії. Структура є важливою характеристикою системи у зв'язку із тим, що за одного і того ж складу елементів, але за різних умов взаємодії між ними, змінюється призначення системи та її можливості. Функція системи – це зовнішні прояви властивостей об'єкта (системи або її елементів) в даній системі відносин, певний спосіб взаємодії об'єкта з оточуючим середовищем. Внутрішні та зовнішні функції регулюються поєднанням прямих та зворотних зв'язків, позитивних і негативних [6].

Мета системи – досягнення певного якісного кінцевого стану, або зміни, до яких вона прагне внаслідок своєї структурної організації. Мета системи виражається у вигляді цільової функції, і зазвичай, система цілеспрямовується у декількох напрямках, що утворює певну ієрархію цілей [6]. Не зупиняючись на класифікації систем відзначимо, що відповідно до предмета нашого дослідження ми розглядаємо складні системи. Складною системою є лише та система, яка складається з елементів різних типів і володіє різноманітними зв'язками між ними. До основних характеристик складних систем відносять: наявність великої кількості взаємозв'язаних і взаємодіючих між собою елементів; складність функцій, які виконує система, багатовекторність напрямів досягнення намічених цілей функціонування; можливість поділу системи на підсистеми, цілі функціонування яких підпорядковані загальній меті системи; наявність управління з ієрархічною структурою побудови, розгалуженої інформаційної мережі з інтенсивними потоками інформації; наявність взаємодії із оточуючим середовищем та функціонування в умовах великого впливу випадкових факторів [6]. Таким чином, в нашому дослідженні ми відзначаємо, що систему управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі можна класифікувати як складну, адже вона є організованою, цілісною, відкритою, ієрархічною, складається з численних взаємопов'язаних елементів, які утворюють системну єдність із полівекторною функціональною цілеспрямованістю.

Під поняттям “управління” розуміється цілеспрямований вплив керуючої системи (суб'єкта управління) на керовану систему (об'єкт управління) з метою її переведення на більш високий рівень функціонування або у стан, який є найбільш доцільним за певних умов [6]. Під поняттям “загальне управління” розуміється управлінська діяльність і процеси, які пов'язані з розробкою концепції і стратегії розвитку організації, системи, постановкою мети, плануванням, організаційною та розпорядницькою діяльністю, координуванням і контролем, а також коректуванням раніше прийнятих рішень [6]. Схематично структура загального управління виглядає як послідовність взаємозв'язаних процесів:

1. Аналіз середовища.
2. Визначення мети та системи цілей.
3. Добір стратегії.
4. Виконання стратегії.
5. Оцінка і контроль за реалізацією стратегії.

У процесі розвитку цивілізації людини доведено, що управління є необхідним тому, що цей процес забезпечує рівновагу в будь-яких системах, впливає на їх поступальний розвиток, ефективну діяльність колективів людей, а без нього настає колапс, анархія, безладдя [6].

Визначення терміна “управління” в науковій літературі Польщі можна зустріти в багатьох дефініціях, які характеризують різні аспекти цього процесу. R. Griffin вважає, що управління – це комплекс заходів, які включають в себе планування, прийняття рішень, організацію і проведення дія-

льності з керування людьми спрямованої на розкриття ресурсів організації (людських, фінансових, матеріальних, інформаційних, тощо) для покращення ефективності її діяльності в досягненні визначених цілей [8, с. 36]. Дещо іншої точки зору дотримується А. Koźmiński, який стверджує, що суттю управління є контроль над різноманітністю та перетворення потенційного конфлікту у співпрацю. Він пояснює, що співпраця не обмежується тільки діяльністю всередині організації, а включає в себе відносини з зовнішніми зацікавленими сторонами і спрямована на забезпечення розвитку. Крім того, він вважає, що управління – це конструювання реальності з доступних матеріальних і нематеріальних ресурсів, що полягає у свідомому створенні відповідних умов, щоб організація здійснювала свою місію відповідно до мети, принципів діяльності, зберігала необхідний рівень узгодженості та сприяла подальшому стабільному розвитку [9, с. 16]. W. Goriszowski, J. Harazińska, P. Kowolik відмічають, що під управлінням розуміється цілеспрямована дія на об'єкт або процес з метою зміни його стану або результатів діяльності у зв'язку зі зміною зовнішніх або внутрішніх обставин [10, с. 18]. В. Kaczmarek, С. Sikorski визначають управління як процес координації колективних зусиль для досягнення цілей організації, використовуючи організаційні структури, засоби і методи роботи системи, тобто управління полягає у свідомому і раціональному формуванні взаємозв'язків між елементами організаційної системи [11, с. 37].

Сутність управління освітою полягає в здійсненні цілеспрямованого та перспективного впливу на всі ланки організації освітнього процесу з метою всебічного і гармонійного розвитку людини [12]. Як відзначають польські науковці W. Goriszowski, S. Witek [12, 13], реформування системи управління освітою вимагає методологічного обґрунтування, чіткого визначення цілей і завдань, змісту, методів і технологій, конкретизації основних вимог, що висуваються до управління освітніми системами різного рівня функціонування, форм власності та підпорядкування.

Під поняттям “система управління” розуміють цілісну, структурно організовану на єдиній принциповій основі сукупність інститутів, функцій, відносин, процесів, принципів та методів управління [5]. Будь-яка система управління складається з суб'єкта й об'єкта управління, які, в свою чергу, виступають підсистемами і, абстрагуючись від системно-структурних взаємозв'язків, можна розглядати як відносно самостійні складні соціально-економічні системи. В контексті нашого дослідження об'єктом системи управління розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі виступає відкрита, складна, динамічна соціально-економічна система – освітня галузь у сфері фізичної культури і спорту з усіма її складовими – структура, функції, принципи функціонування, стандартизація і якість, усі види забезпечення, освітній і виховний процеси тощо. Суб'єктом системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури і спорту виступає система державної влади Польщі в особі її структурних органів, громадських організацій управління освітою, зацікавлених сторін. У даному кон-

тексті слід зазначити, що Польща є членом країн ЄС, тому вектори розвитку освіти, діяльність органів державної влади багато в чому визначаються Радою Європейського Союзу, іншими вищими органами управління Європейського Союзу.

Не зупиняючись на поняттях “розвиток”, “освіта”, “сфера фізичної культури і спорту”, які ми ґрунтовно розглянули у попередніх роботах [14], можна сформулювати поняття “система управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі”. З точки зору системного та структурно-функціонального підходів – це впорядкована на єдиній нормативно-правовій основі сукупність органів управління, які здійснюють цілеспрямований, систематичний, організуючий, координуючий, контролюючий вплив на освітню сферу фізичної культури і спорту Польщі. Система управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі регламентує протікання освітнього та виховного процесів, здійснює вплив на процеси якості та стандартизації освіти, визначає правові засади управління процесами забезпечення освіти в сфері фізичної культури і спорту. Серед них можна виділити наступні: кадрове, організаційне, матеріально-технічне, фінансове, нормативно-правове, медичне забезпеченням. Метою функціонування системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури і спорту Польщі є підвищення ефективності освітньої діяльності у сфері фізичної культури і спорту.

Як зазначають фахівці, в сфері управління [6; 15] проблема методології досліджень систем управління є актуальною і науковцями робиться спроба визначити сутність понять “методологія” та “структура методології” з позицій структурного підходу, окреслити структурно-логічні моделі дефініцій вищеозначених понять. Методологія – це навчання про структуру, логічність організації, методи і засоби діяльності. Методологія науки – це навчання про принципи побудови, форми та способи наукового пізнання [7, с. 808]. В широкому сенсі під методологією наукового пізнання розуміють систему способів і прийомів, які використовуються в дослідницькій діяльності, а також як вчення про цю систему, теорію методів наукової діяльності. Конкретизуючи поняття “методологія” зазначимо, що це філософське вчення про систему методів наукового пізнання і наукової діяльності, яка спрямована на перетворення дійсності, вчення, про застосування принципів, категорій, законів діалектики і науки до процесу пізнання та практики з метою набуття нових знань [16, 17]. Методологія наукового дослідження – це логічна організація діяльності фахівця, яка полягає у визначенні мети та предмета дослідження, підходів і орієнтирів до його проведення, виборі засобів і методів, які визначають отримання найкращого результату [18]. Структурно основні етапи методології дослідження системи управління складаються з:

– уточнення мети розвитку і функціонування керованої системи, її складових (у нашому дослідженні це освіта в сфері фізичної культури і спорту Польщі);

- дослідження тенденцій розвитку системи управління (об'єкта і суб'єкта управління) у функціональному середовищі;
- виявлення факторів, які забезпечують досягнення мети об'єктом управління, а також і тих, які перешкоджають цьому процесу;
- збір необхідних даних для розробки комплексу заходів (суб'єктом управління) щодо удосконалення функціонування об'єкта управління;
- отримання необхідних даних для розробки і впровадження (суб'єктом управління) сучасних моделей, методів, засобів у практичну діяльність об'єкта управління з урахуванням фактичних умов функціонування системи управління в цілому [19].

Методологія досліджень систем управління передбачає дотримання основоутворюючих принципів: цілісності, сумісності елементів цілого, функціонально-структурної побудови цілого, розвитку, лабілізації функцій, поліфункціональності, інтерактивності, вірогідності оцінок, варіантності [20]. Конкретизуючи щодо нашої роботи, до предмета дослідження системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури і спорту Польщі необхідно віднести: визначення складу та структури системи, організацію системи, типологію, композицію, гомеостат, керованість, централізацію, оптимізацію організаційної структури, мету, завдання, принципи функціонування і розвиток системи управління (об'єкта і суб'єкта) [21].

Висновки.

1. У нашому дослідженні “система управління розвитком освіти у сфері фізичної культури і спорту Польщі” розуміється, з точки зору системного та структурно-функціонального підходів, як впорядкована на єдиній нормативно-правовій основі сукупність органів управління, які здійснюють цілеспрямований, систематичний, організуючий, координуючий, контролюючий вплив на освітню сферу фізичної культури і спорту Польщі, які регламентують протікання освітнього та виховного процесів, процесів якості та стандартизації освіти, визначають правові засади процесів управління кадровим, організаційним, матеріально-технічним, фінансовим, нормативно-правовим, медичним забезпеченням освіти в сфері фізичної культури і спорту з метою підвищення ефективності її функціонування.

2. Будь-яка система управління складається з суб'єкта й об'єкта управління, які в свою чергу виступають підсистемами, які, абстрагуючись від системно-структурних взаємозв'язків, можна розглядати як відносно самостійні складні соціально-економічні системи. В контексті нашого дослідження об'єктом системи управління розвитку освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі виступає відкрита, складна, динамічна соціально-економічна система – освітня галузь у сфері фізичної культури і спорту, з усіма її складовими – структура, функції, принципи функціонування, стандартизація і якість, усі види забезпечення, освітній і виховний процеси тощо. Суб'єктом системи управління розвитком освіти у сфері фізичної культури і спорту виступає система державної влади Польщі в особі її органів, громадських органів управління освітою, зацікавлених сторін. У да-

ному контексті слід зазначити, що Польща є членом країн ЄС, тому вектори розвитку освіти, діяльність органів державної влади багато в чому визначаються Радою Європейського Союзу, іншими вищими органами управління Європейського Союзу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у дослідженні мети, функцій і завдань системи управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту Польщі.

Список використаної літератури

1. Ryszkowska E., Żyśko J. Zmiany organizacyjne w kulturze fizycznej w Polsce po 1990 roku, w: Filozoficko-sociologiczne Dimenze Telesne Kultury – Sbornik z cesko-polskeho sympozia, pod red. S. Horaka, FTK UP Olomouc, 1995 – S. 66-68.
2. Jaczynowski L., Żyśko J. System organizacyjny polskiego sportu wobec integracji ze strukturami europejskimi, w: Sport w procesie integracji europejskiej, Warszawa, 1998 – S. 102–108.
3. Zdrada J. Polityka państwa w dziedzinie dostosowania polskiego szkolnictwa wyższego do standartów europejskich / J. Zdrada // Szkolnictwo wyższe wobec wyzwań integracji europejskiej : 10 biuletyn Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu / [red. J. Osiecka, A. Chodyra]. – Warszawa : BSiE. KS, 2001. – S. 28–35.
4. Jerzy M. Brzezyński (2011). Metodologia badań społecznych. Poznan: Wydawnictwo Zysk i S-ka, 626 s.
5. Гасюк І. Л. Державне управління фізичною культурою та спортом: стан та перспективи розвитку: Монографія. – Хмельницький: ПП Балюк І. Б., 2011. – 432 с.
6. Гасюк І. Л. Підходи до дослідження системи державного управління розвитком фізичної культури і спорту // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. – Д.: Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2010. – № 4(7). – С. 194–206.
7. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. А. М. Прохоров. – 4-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 1632 с.
8. Griffin R.W. Podstawy zarządzania organizacjami, PWN, Warszawa 1998.
9. Koźmiński A., Jemielniak D. Zarządzanie od podstaw, WAiP, Warszawa 2008.
10. Goriszowski W. Menedżeryzm oświatowy w warunkach transformacji ustrojowej w Polsce / Goriszowski W., J. Harazińska, P. Kowolik; Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego w Kielcach. Wydział Zamiejscowy w Piotrkowie Trybunalskim. – Piotrków Trybunalski: Wydaw. WSP WZ, 1995. – 102 s.
11. Kaczmarek B., Sikorski C. Podstawy zarządzania, Wyd. Absolwent, Łódź 1999.
12. Witek S. Zarządzanie reformowaną szkołą: wybrane problemy teoretyczno-praktyczne / S. Witek. – Warszawa-Kraków : Wydaw. Naukowe PWN, 2000. – 144 s.
13. Goriszowski W. Współczesne koncepcje zarządzania i funkcji kierowniczych w oświacie / W. Goriszowski ; Wyższa Szkoła Pedagogiczna Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie ; Podyplomowe Studium Zarządzania Oświatą. – Warszawa : Wydaw. WSP TWP, 2000. – 154 s.
14. Мозолев Олександр. Вихідні дефініції теоретичних основ управління розвитком освіти в сфері фізичної культури і спорту в Польщі / О. Мозолев // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 750. Педагогіка та психологія. – Чернівці, 2015. – С. 124-135.
15. Мудрик В. Методология и организация исследования отрасли “Физическая культура и спорт” и системы управления / В. И. Мудрик // Педагогіка, психологія та мед. – біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2003. – № 12. – С. 81–88.
16. Ajdukiewicz K. Zagadnienia i kierunki filozofii. Teoria poznania. Metafizyka. Warszawa: Czytelnyk, 1983. – 342 s.
17. Баскаков А. Я., Туленков Н. В. Методология научного исследования: [учеб. пособ. 2-е изд., испр.] / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков – К.: МАУП, 2004. – 216 с.

18. Brzeziński J. Metodologia badań psychologicznych. Wybór tekstów. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004. – 386 s.
19. Игнатъева А. В., Максимцов М. М. Исследование систем управления: [учеб. пособ. для вузов.] / А. В. Игнатъева, М. М. Максимцов – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 157 с.
20. Коротков Э. М. Исследование систем управления: [учеб. пособ. для вузов.] / Э. М. Коротков – Издательско-консалт.комп. “Дека”, 2000. – 336 с.
21. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ: [учеб. пособ.] / Ю. П. Сурмин – К.: МАУП, 2003. – 368 с.

Стаття надійшла до редакції 14.09.2015.

Мозолев А. М. Методологические основы исследования системы управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта в Польше

В статье обоснованы методологические основы исследования системы управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта в Польше. Раскрыта сущность базовых понятий: “система”, “управление”, “система управления”, “система управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта”. Структурно определены основные этапы методологии исследования системы управления развитием образования в сфере физической культуры и спорта в Польше.

Ключевые слова: методология, система, управление, структура, образование, физическая культура.

Mozolev O. Methodological Foundations of the Research Management System Development of Education in the Sphere of Physical Culture and Sport In Poland

The article substantiates the methodological foundations of the research management system development of education in the sphere of physical culture and sport in Poland. The essence of basic concepts: “system”, “management”, “governance”, “management system development of education in the sphere of physical culture and sport”. Structurally, the main stages of the research methodology of the management of the development of education in the sphere of physical culture and sport in Poland.

In our study, “control system development of education in the sphere of physical culture and sport of Poland” is understood from the point of view of the system and structurally functional approaches, as an orderly on a single legal basis a set of controls, which carry out systematic organizing, coordinating, controlling influence on the educational field of physical culture and sport of Poland, which regulate the flow of educational processes, processes of quality and standardization of education, defining the legal basis of the processes of management of personnel, organizational, material-technical, financial, legal, medical education in the field of physical culture and sports with the purpose of increase of efficiency of its functioning.

Any control system consists of the subject and object of management, which in turn are sub-systems, which are abstracting from systemic structural relationships can be seen as relatively independent of complex socio-economic system. In the context of our research object management system for the development of education in the sphere of physical culture and sport of Poland acts as an open, complex, dynamic socio-economic system – educational industry in the field of physical culture and sport, with all its components – structure, functions, principles of operation, standardization and quality, all kinds of support, educational processes, and the like. The subject of the management of the development of education in the sphere of physical culture and sports is the system of state power in Poland in the person of its bodies, public education authorities, stakeholders. In this context it should be noted that Poland is a member of the EU therefore the development vectors of education, activity of public authorities is largely defined by the Council of the European Union other higher authorities of the European Union

Key words: methodology, system, management, structure, education, physical culture.